

Jan Czechowski

Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie

SPORT SZANSĄ SPOŁECZNEGO ROZWOJU CZŁOWIEKA

Streszczenie: Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie odnalezionych w świecie sportu realiów życia, zasad w nim panujących oraz obszarów aktywności sprzyjających rozwojowi społecznemu zawodników i wszystkich osób, które należą do środowiska sportowego. Podjęte badania – przeprowadzone metodą jakościowej analizy tekstu wraz z interpretacją – pozwoliły poznać wymiar społeczny sportu, który wyraża się między innymi w życzliwości między osobami, drużynami, towarzystwami, podporządkowaniu się zasadom *fair play*, obiektywnej ocenie siebie i innych, unikaniu aspołecznych zachowań. Pytać zawsze należy o cel wychowania sportowego: czy jest nim rzeczywiście jedynie wzmacnianie strony fizycznej człowieka, czy nie winna się tu znaleźć troska o rozwój dotyczący sfery umysłu oraz sfery duchowej, które muszą być obecne równolegle do działań na rzecz dbałości o tężyznę fizyczną.

Słowa kluczowe: czas wolny, rozwój społeczny, sport, edukacja.

DOI: 10.15611/eis.2014.1.01

1. Wstęp

Sport jest dobrem społecznym i dzięki wszystkim swym formom aktywności społecznej sprzyja tworzeniu związków społecznych, dobremu samopoczuciu psychicznemu i poprawie sprawności fizycznej. W sport – kreatywną aktywność człowieka – wpisany jest cel osiągnięcia doskonałości psychofizycznej oraz wszechstronny rozwój, obejmujący życie indywidualne i społeczne. Wymiar społeczny sportu wyraża się między innymi w życzliwości między osobami, drużynami, towarzystwami, podporządkowaniu się zasadom *fair play*, obiektywnej ocenie siebie i innych, unikaniu aspołecznych zachowań. Sam sportowiec winien ze szczególną odpowiedzialnością chronić wartość zdrowia psychicznego, fizycznego oraz duchowego, a także kierować się w swym postępowaniu, zwłaszcza w stosunku do innych zawodników, wartościami nieprzemijającymi, tj. uczciwością, sprawiedliwością, prawdomównością.

W granicach sportu mieszczą się dziedziny wychowania, które określić można jako charakterystyczne obszary dla procesów prowadzenia człowieka ku rozwojowi. Pytać należy o cel wychowania fizycznego czy sportowego: czy jest nim rzeczywiście

jedynie wzmacnianie strony fizycznej człowieka, czy nie winna się tu znaleźć troska o rozwój dotyczący sfery umysłu, który musi być obecny równolegle do działań na rzecz dbałości o tężyzną fizyczną.

Istnieje potrzeba wygospodarowania miejsca dla wychowania, a także samowychowania w takich przestrzeniach aktywności człowieka, jak rekreacja ruchowa czy sport, jeśli na poważnie traktuje się rozwój osoby we wszystkich jej wymiarach. Można z całą stanowczością stwierdzić, iż wymienione poniżej dziedziny wychowania są obecne i łatwo dostrzegalne w sporcie. Wychowanie społeczne poprzez kultywowanie zasad *fair play*, przestrzeganie regulaminu, uczciwą grą zaznacza swą obecność w świecie sportu. Podobnie towarzyszy sportowcom wychowanie estetyczne, rozbudzając ich do umiłowania rzeczy pięknych i twórczych. Sport pomaga także w odreagowaniu wszelkich napięć i bolesnych przeżyć. Nacisk na dbałość o zdrowie i higienę, a także ruch i rozwój umysłowy wraz z rozwojem pasji poznawczych i zamiłowań jest domeną środowisk sportowych. W tekście zakreślona została w sposób uporządkowany tematyka dziedzin wychowania, które w sporcie umożliwiają efektywność oddziaływań w zakresie wysiłków na rzecz społecznego rozwoju człowieka.

2. Materiał i metoda

Zastosowano w pracy metody badań z grupy metod jakościowych. Są one bowiem jedną z dróg postępowania badawczego poszerzających perspektywę badanego zjawiska (obok metod ilościowych, które poddają się procedurom zależności przyczynowo-skutkowej). Celem pracy przy użyciu i zastosowaniu dobranych metod jest zawsze poznanie bądź lepsze poznanie interesującego nas zagadnienia, w naszym przypadku: służących rozwojowi społecznemu obszarów wychowania obecnych w sporcie. Badania o charakterze jakościowym stosuje się *stricte* w przypadkach, gdy np. chcemy przyjrzeć się zjawiskom w ich kontekście. Podejście jakościowe zmusza bowiem badacza do rezygnacji z hipotez z racji tego, iż problematyka poruszana jest mało znana i nie można stawiać hipotez, jeżeli zagadnienie jest mało poznane. Wykorzystana w przeprowadzonych badaniach metoda to także hermeneutyka, która oznacza tyle, co objaśniać sens wypowiedzi, pomóc w zrozumieniu, oznacza wykładnię, wyjaśnienie – jest sztuką interpretacji tekstów, jest procesem rozumienia, w którym z symboli danych zmysłem od zewnątrz rozpoznajemy to, co wewnątrz.

W celu dogłębnych rozważań – ukierunkowanych na sięganie istoty poruszanej tu problematyki – zastosowano metodę fenomenologiczną, która umożliwia uzyskanie kompletnego, dokładnego i jasnego opisu oraz rozumienia doświadczenia człowieka. Analiza fenomenu sportu, wychowania, które w sporcie jest realizowane, oraz czynników, jakie wpływają na rozwój społeczny człowieka aktywnego sportowo, jest nadrzędnym celem przyjętym w pracy.

3. Wyniki

Spółeczno-aksjologiczny sens sportu znajduje swe uzasadnienie w optyce definiowania człowieka w jego wielowymiarowości i permanentnym trudzie na rzecz swego rozwoju. Aktywność fizyczna staje się wówczas miejscem i sposobem kultywowania wartości nie tylko witalnych i przyjemnościowych, które wynikają z natury tzw. sportowania się, ale wartości moralnych, społecznych i obyczajowych, a także duchowych. Rozwój osobowy we wszystkich sferach życia jest zadany każdemu z nas. Może on dokonywać się na wiele sposobów. Sport bowiem jest jedną z możliwości, która rozwój człowieka w wymiarze społecznym uobecnia i ukierunkowuje. Obszary kształtowania pod względem społecznym zawodników sportowych, uczniów w ramach sportu szkolnego i wszystkich zainteresowanych uprawianiem sportu tzw. masowego stanowią dogodny i właściwy miejsce rozwoju człowieka w jego wymiarze socjologicznym. Poniżej przedstawione są konkretne propozycje owych obecnych w sporcie obszarów – dziedzin wychowania, które mają służyć osiągnięciu pełnowartościowego życia społecznego.

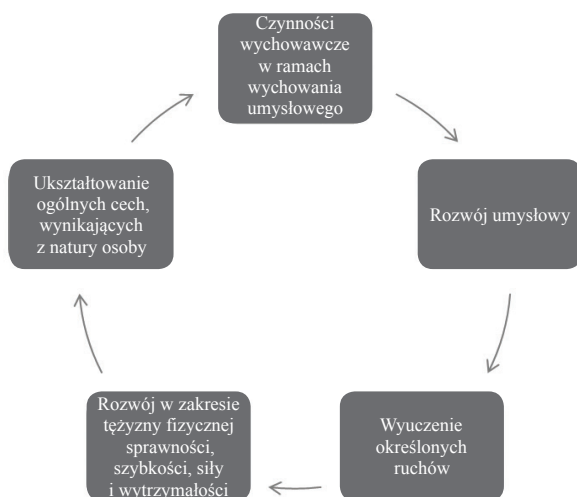
4. Struktury rozwojowe człowieka – wymiar społeczny aktywności sportowej

Za jedną z podstawowych dziedzin wychowania ukierunkowaną na rozwój społeczny człowieka uznać możemy r o z w ó j u m y s ł o w y. Wychowania fizycznego i sportowego nie należy, zdaniem R. Wroczyńskiego, rozdzielać od umysłowego, gdyż każda czynność w dziedzinie wychowania umysłowego ma wpływ na rozwój fizyczny, podobnie wychowanie fizyczne wpływa na rozwój umysłowy. Nie jest jedynym celem wychowania fizycznego czy szeroko pojętej aktywności sportowej wyuczenie określonych ruchów, lecz ukształtowanie ogólnych cech natury wychowanka¹.

Przedstawienie graficzne powyższej treści sprzyja lepszemu dostrzeżeniu wzajemnego uzupełniania się wszystkiego, co nazwiemy aktywnością sportową, z aktywnością intelektualną. Błędem jest bowiem rozdzielanie owych struktur rozwoju człowieka i traktowanie ich jako rzeczywistości sobie przeciwstawnych lub niepowiązanych ze sobą. Takie podejście rodzi negatywne skutki, implikując różnego rodzaju problemy rozwojowe człowieka w zakresie jego życia społecznego, moralnego czy wręcz zdrowotnego.

A zatem w wychowaniu sportowym uprawianie fizycznej natury człowieka nie jest jedynym celem, co więcej – nie jest nawet zadaniem najważniejszym. Rozwój dotyczący sfery umysłu musi być obecny paralelnie do rozbudowanych działań na rzecz dbałości o ciężką fizyczną. W wysiłkach na rzecz rozwoju umysłowego jest bowiem ostatecznie ukryta troska o rozwój fizyczny człowieka.

¹ R. Wroczyński, *Powszechne dzieje wychowania fizycznego i sportu*, Wrocław 1979, s. 15.

Rys. 1. Miejsce na rozwój umysłowy w sporcie

Źródło: opracowanie własne.

Sport i wychowanie fizyczne w kontekście pedagogicznego programu działania znamionują prądy i kierunki filozoficzne oraz pedagogiczno-społeczne, które afirmują cielesność (somę) na równi z umysłem i stroną emocjonalno-wolicjonalną osobowości. Pedagogika przezwycięża bowiem dualizm w traktowaniu procesu wychowania umysłowo-moralnego i procesu wychowania fizycznego jako procesów rzekomo sobie przeciwstawnych, a jaka jakoby zachodzi między wychowaniem „ducha” i wychowaniem „ciała”².

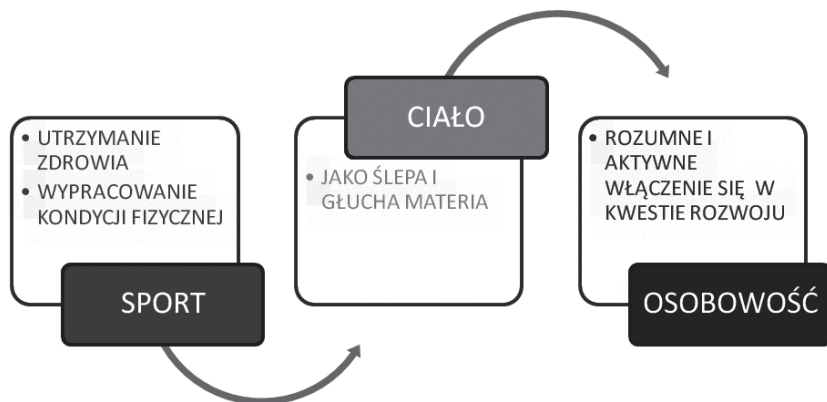
Kultura fizyczna szeroko pojęta, w tym i sport, jest przestrzenią ludzkiego bytowania, gdzie dochodzi do zespolenia świadomych czynów i zachowań (somatycznych), w których dany zawodnik, sportowiec lub ktoś świadomy podjętego ruchu spełnia się dzięki dokonywanym tu wyborom moralnym. Aktywność sportowa musi stawać się elementem troski o godność osoby – godność, która między innymi wynika z rozumności człowieka. Zaniedbanie sfery umysłowej przy jednoczesnym eksploatowaniu do granic możliwości ciała zawsze wiązać się musi z negatywnymi skutkami. Kształtować należy człowieka całego i nie wolno zapominać o jego holistycznej strukturze, która domaga się podejścia i pielęgnacji równomiernej. Strony fizycznej osoby nie sposób rozwijać bez udziału jego zaangażowania intelektualnego. Im człowiek bardziej rozwinięty umysłowo, tym pełniejszy staje się wkład jego samego w rozwijanie swych predyspozycji *Physis*.

Wychowanie społeczne obecne w sporcie sprowadza się między innymi do kształtowania osobowości. Ukierunkowanie na formację człowieka pięknego nie tylko

² S. Wołoszyn, *Pedagogika wychowania fizycznego i sportu*, Sesja naukowa 25-lecia kultury fizycznej, Warszawa 1970, s. 56.

fizycznie, ale i moralnie należy do najważniejszych zadań edukacyjnych na tym polu. Dobro jako wartość, do której zmierzamy, należy w trudzie konsekwentnym i zamierzonym osiągać. Potrzebne są tu określone predyspozycje osobowe, by wartości nadrzędne i ogólnoludzkie z sukcesem realizować. Należy od wczesnych lat formować człowieka pod względem osobowościowym – jego postawy, zachowania, obyczaje, sposób bycia. Sport staje się odpowiednim otoczeniem do kształtowania własnej osobowości. Trening systematyczny, praca wytrwała, samodyscyplina, posłuszeństwo wobec przełożonych, szacunek dla innych czy podporządkowanie się regułom *fair play* sprzyja formacji i temperowaniu osobowości.

Wychowanie jest jednym z warunków utrzymania i wypracowania kondycji, sprawności fizycznej oraz wartości zdrowia. Ciało jest materią i zabiegi wychowawcze mają rację zaistnieć wtedy w zastosowaniu do owej ślepej i głuchej materii, gdy przepuścimy je przez filtr osobowości wychowanka, gdy ten zrozumie i aktywnie się do nich włączy³.

Rys. 2. Miejsce i rola kształtowania osobowości w sporcie

Źródło: opracowanie własne.

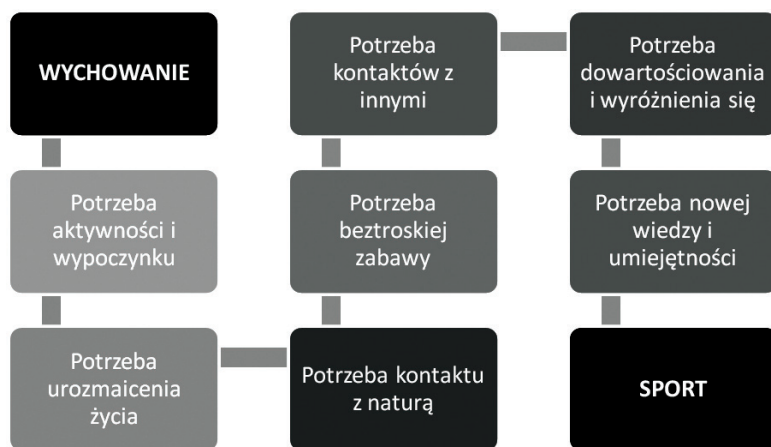
Warto za R. Winiarskim zaznaczyć, iż sport, rozumiany także jako rekreacja ruchowa, domaga się dysponowania czasem wolnym jednostki i wykorzystania go. Rekreacja ruchowa nie tylko kompensuje brak ruchu i neutralizuje stresy i przeciążenia psychiczne, ale także zapobiega występowaniu wielu chorób i dolegliwości, regeneruje siły fizyczne i psychiczne, kształtuje ciało i osobowość, rozwija zainteresowania i zaspokajają różne potrzeby. Takie formy aktywności ludzkiej, jak rekreacja ruchowa czy sport, zaspokajają następujące potrzeby ludzkie, wskazując jednocześnie na swoiste dziedziny wychowania:

- potrzebę wypoczynku i relaksu (oderwania się od codziennych obowiązków i kłopotów);

³ Por. M. Demel, *O wychowaniu zdrowotnym*, Warszawa 1968.

- potrzebę aktywności psychofizycznej (ruchu, wyładowania nadmiaru energii);
- potrzebę zmiany trybu i środowiska życia (urozmaicenia życia);
- potrzebę kontaktu z naturą, czyli przyrodą;
- potrzebę emocji i przyjemnych wrażeń;
- potrzebę spontaniczności i beztroskiej zabawy;
- potrzebę nieformalnych kontaktów z innymi ludźmi;
- potrzebę dowartościowania, dominacji, wyróżnienia się;
- potrzebę rywalizacji i współzawodnictwa;
- potrzebę nowych doświadczeń, wiedzy i umiejętności⁴.

W celu zobrazowania roli sportu w zaspokajaniu różnych potrzeb człowieka – potrzeb, które i w wychowaniu znajdują ważne dla siebie miejsce, posłużmy się następującym obrazkiem przedstawionym na rys. 3.

Rys. 3. Rola sportu i wychowania w kontekście potrzeb ludzkich

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika ze schematu na rys. 3, zarówno wychowanie, jak i sport wznoszą się na fundamencie ludzkich potrzeb. Umiejętności, dowartościowanie, zabawa, kontakt z innymi, aktywność i wypoczynek są niezbędnym, wręcz naturalnym elementem sportu. Jednakże w procesie wychowania kontakt z innymi ludźmi, aktywność, nowa wiedza, wyróżnienie się są filarem decydującym o skuteczności wychowania. Sport przedstawia się nam zatem jako środowisko doskonale dopasowane do działań wychowawczych w przedstawionym powyżej aspekcie.

B u d o w a n i e r e l a c j i m i ę d z y l u d z k i c h jest na polu aktywności sportowej kolejnym obszarem wychowania zmierzającym do rozwoju społecznego.

⁴ R. Winiarski, *Psychospołeczne aspekty rekreacji ruchowej*, [w:] *Sport dla wszystkich*, cz. II, H. Piotrowska (red.), „ZW-P Arjada”, Warszawa 1995, s. 7 i n.

Sport i rekreacja ruchowa staje się bowiem polem dla rozwoju dwoistej natury ludzkiej. Wynika to z faktu, iż naturę tę postrzegamy jednocześnie w kategoriach indywidualności i wspólnotowości. Aktywność sportowa spełnia swą nader ważną funkcję również w takich obszarach wychowania, jak: ułatwienie człowiekowi przystosowania się do szybko zmieniających się warunków życia, kształtowanie stosunków międzyludzkich, integracji społecznej, więzi rodzinnych, rozwijanie uzdolnień, pielęgnacja zdrowia, samopoczucia oraz samooceny, kształtowanie charakteru, stymulowanie rozwoju i rozbudzanie zainteresowań⁵.

Za pomocą graficznego ujęcia na rys. 4 przedstawione zostało przełożenie rzeczywistości sportowej i wychowawczej na rozwój społeczny człowieka. Sport w poszczególnych obszarach wychowania przyczynia się bezpośrednio do wzrostu świadomości społecznej jednostki – uświadomiona jest tu pełniona w danej grupie funkcja oraz zadania, jakie należy wypełniać względem rodziny, innych osób, a także siebie samego.

Rys. 4. Wpływ sportu i wychowania na rozwój społeczny w kontekście budowanych relacji

Źródło: opracowanie własne.

Tak obszerna przestrzeń dla wychowania, a także samowychowania przeznaczona na rekreację, aktywność i uprawianie sportu skutecznie rozwija człowieka, zwłaszcza jeśli ową aktywność podejmuje on z upodobaniem i widzi w tym wartość rozwijającą życie społeczne.

Stricte z życiem społecznym wiążą się obecne w sporcie takie formy aktywności, jak: muzyka, plastyka, taniec. Wynikają one z potrzeb ludycznych człowieka i stanowią kulturalny sposób zaspokajania zapotrzebowania człowieka na zabawę. Ucząc

⁵ Tamże, s. 9 i 16.

wspomnianych form aktywności estetycznej, wprowadza się jednocześnie pierwiastek kulturowy, który każdy z narodów czy społeczności pielęgnuje i przekazuje z pokolenia na pokolenie. Dynamika życia człowieka na polu muzycznym, tanecznym czy plastycznym pozwala kontynuować i aktualizować wartości związane ze sztuką. Sport staje się tu niejako gruntem dla zaistnienia cenionych, podziwianych i pociągających form aktywności społecznej, wśród których wyróżniamy: taniec, muzykę, plastykę.

Sport jako jeden z przejawów życia współczesnego traktuje J. Lipiec i trawstując myśl Montaigne'a, pisze, iż nie jest on ani dobry, ani zły, jest tylko miejscem dobra albo zła, zależnie od tego, czy ludzie zrobią w nim miejsce dla dobra czy zła. Sport występował względnie jako samoistny czynnik organizowania postaw i zachowań danej społeczności w zakresie przejawiania się *physis* oraz jako niesamoistny czynnik, towarzyszący innym sferom kultury i zachowań zbiorowych, stwarzając okazję do ekspozycji fizyczności, łącząc ją najczęściej ze specyficznymi przeżyciami duchowymi, a nawet wartościami ideowymi, spajającymi grupy i społeczności. Zmagania sportowe przeplatały się z obrzędami religijnymi, rytuałami wojennymi, ze wzniosłością przeżyć świątecznych, zwłaszcza tam, gdzie dokonywało się symboliczne włączanie młodych pokoleń do pełnoprawnego uczestnictwa w życiu społeczeństwa. Sport powiązany jest silnie ze sztuką – tańcem, muzyką, plastyką⁶.

Rys. 5. Sport a formy aktywności społecznej: muzyki, tańca, plastyki

Źródło: opracowanie własne.

Zdaniem tegoż filozofa sport to przejaw bezinteresownej zabawy, stanowiącej zarówno efekt kontynuacji dziecięcego treningu adaptacyjnego do warunków życia,

⁶J. Lipiec, *Kalokagatia*, PWN, Warszawa 1988, s. 82 i n.

jak i formę zużywania nadmiaru energii osobniczej w czynnościach hedonicznych – a więc jest sposobem przeżywania radości życia. Jest on po wtóre działalnością zinstrumentalizowaną, służącą przez ćwiczenia sprawnościowe pewnym czynnościom użytecznym w praktyce, np. w polowaniu, pracy czy na wojnie. Ponadto sport fundamentalnie kształtowany jest dzięki czynnikowi rywalizacyjnemu, który często uznaje się za przyczynę sprawczą oraz cel, któremu jest podporządkowany. Nie należy jednak zapominać o obecnej w sporcie kwestii samodoskonalenia się i osiągnięcia mistrzostwa bezwzględnego w wydaniu danej jednostki. Człowiek jako reprezentant grupy lub całego gatunku sprawdzał w działaniu sportowym swe możliwości indywidualne, ale także możliwości człowieka jako takiego. Sport zaspokaja również inną z aktywności człowieka, mianowicie potrzebę widowiska, a także dopełnia walory bytu ludzkiego zdrowiem, higieną, sprawnością ciała, jego pięknem i użytecznością⁷. W celu zaakcentowania roli sportu i jego funkcji sprowadzającej się między innymi do działań na rzecz rozwoju społecznego człowieka posłużymy się rys. 5.

W kontekście rozwoju społecznego sport odgrywa także doniosłą rolę w służbie pokojowi. Obecne jest tu bowiem hołdowanie zasadom *fair play*, wzajemny szacunek, uznawanie umiejętności rywala, jednoczenie się narodów z okazji organizowanych igrzysk olimpijskich czy wielkich widowisk o zasięgu ogólnoswiatowym. Ma wówczas często miejsce zawieszenie broni tam, gdzie trwają starcia militarne, i pokój wśród ludzi staje się możliwy.

Sport zaznacza swą obecność jako światowa platforma spotkania, poznania i zbliżenia ludzi różnych kontynentów i narodów w służbie pokoju. Można powiedzieć, iż jest grą zastępczą względem wojennej, gdyż jest zdolny do neutralizacji, a czasem wręcz likwidacji szkodliwych, antyhumanistycznych postaw i poglądów, wzmocnienia zaś wartości porozumienia między ludźmi i narodami, braterstwa i przyjaźni⁸.

Sport, będąc fragmentem kultury masowej, rzadziej zostaje ujęty w kategoriach swoistej, samodzielnej sztuki, którą jest naprawdę. Istnieją jednak szanse, by reguły sportu doskonalić w takim kierunku, by one same wspomagały, a nawet wymuszały określone zachowania i sytuacje kreowania głębszego sensu sportu i jego piękna. Sportowiec ma nie tylko ćwiczyć dane partie mięśni, ale być przysposobiony do spełnienia oczekiwanych działań estetycznych i moralnych⁹.

Ponadto w kontekście rozwoju społecznego w ramach tych obszarów wychowania, które w sporcie funkcjonują, dostrzec możemy takie trendy współczesności, jak:

- kult ciała;
- przywiązanie do wyglądu zewnętrznego;
- dyscyplina, będąca formą laickiej ascezy;
- nowe spojrzenie na relację pracy i czasu wolnego;
- przekonanie o nieskończonych możliwościach rozwoju;

⁷ Tamże, s. 84-87.

⁸ Tamże, s. 109 i 111.

⁹ Tamże, s. 168 i n.

- podkreślenie wagi podmiotu;
- logika rynku;
- gra zespołowa jako miejsce kreowania i promocji wielkich indywidualności¹⁰.

Także metody i techniki sportowe uruchamiają w jednostce procesy rozwoju oraz modele zachowania, które w znaczący sposób wpływają na życie społeczne. Sport bardzo często odbija nierozwiązane napięcia i sprzeczności współczesnego społeczeństwa. Charakteryzując różnorodne formy i sposoby uprawiania sportu od strony fizycznej, motorycznej, psychologicznej, społecznej i etycznej, należy pamiętać o ważnym warunku dobrego rozeznania zarówno sprawnościowego, jak i pedagogicznego, zdolnego sprzyjać rozwojowi całej osoby, bez szkody dla jej integralności psychofizycznej i społecznej¹¹.

5. Czas wolny – sport – rozwój społeczny

Czas wolny, który niejednokrotnie zostaje zagospodarowany rzeczywiście intensywnie przez sport, może być jednocześnie zarówno wspaniałą szansą rozwoju w perspektywie życia społecznego, jak i niestety okazją do alienacji i upadku. Nie można sportu odrywać od wartości etycznych, gdyż włącza się go wówczas w propagowanie konsumpcjonistycznej wizji życia. Sport – można powiedzieć – jest obszarem wartości i generuje je wewnątrz siebie, w swojej strukturze. Sport pojmuje się także jako świadectwo wyteżonej, rozumnej i wykonywanej z godnością pracy. Należy on do tej dziedziny człowieka, w której rozumna praca nad doskonaleniem swego mistrzostwa często odgrywa decydującą rolę w odniesieniu sukcesu. Jest tu potrzeba troski o zdrowie, rozwój własnej osobowości, szczęście najbliższych czy swój rozwój moralny i duchowy¹².

Warto w tym miejscu przywołać cytat z pracy B. Karolczak-Biernackiej, który w odniesieniu do potrzeb człowieka ukazuje jednocześnie powiązanie ich z pewnymi obszarami czy dziedzinami działalności i wychowania człowieka gwarantującymi pełne życie w społeczeństwie. Autorka pisze następująco: „Zawodnik dąży do zaspokojenia wielu z potrzeb psychicznych, wynikających z uprawiania sportu, ponieważ pragnie sprostać potrzebom innych (odbiorcom jego wyczynów), po to z kolei, by zaspokoić własne potrzeby, np. uznania, ekspozycji, popularności. To, że sport jest potrzebą społeczeństwa, doświadczamy w dość prosty sposób w praktyce. Za tym lakonicznym stwierdzeniem kryją się jednak bardziej interesujące interpretacje podawane przez osoby badane, bez względu na to, czy są nimi sami wyczynowcy czy też kibicujący lub niekibicujący... Interpretacje te pogrupować można w następujące kategorie, ilustrujące potrzeby, które zaspokajane są przez sport:

¹⁰ *Sport e vita cristiana*, List Pastorski Episkopatu Włoch, San Paolo, Milano 1995, [w:] *Sport na przełomie tysiącleci: szanse i nadzieje*, Z. Dziubiński (red.), Salezjańska Organizacja Sportowa RP, Warszawa 2000, s. 12.

¹¹ Tamże, s. 13.

¹² Tamże, s. 19 i n. oraz 73.

- potrzeby rekreacyjne społeczeństwa,
- potrzeby ciekawości, zainteresowania (czymś) społeczeństwa,
- potrzeby patriotyczne społeczeństwa,
- potrzeby znaczenia, osiągnięć społeczeństwa,
- potrzeby kompensacyjne społeczeństwa,
- potrzeby tężyzny fizycznej społeczeństwa (w znaczeniu budowania kultury fizycznej narodu). Przez to, że sport jest formą aktywności i zjawiskiem kulturowym, przez które zawodnicy realizują nie tylko własne standardy, nietrudno dostrzec przypadki silnej identyfikacji obserwatora (tylko obserwatora) z dokonującym wyczynu, czasem z konkretną czynnością lub rezultatem”¹³.

Istotny z punktu widzenia nauk o wychowaniu czas wolny odnieść możemy do tematyki sportu i rekreacji ruchowej, jak również do profilaktyki, ochrony zdrowia i wszechstronnego rozwoju osobowości. Czas wolny w aspekcie wychowawczym stanowi jednocześnie znaczący czynnik, rzutując w dużym stopniu na pracę człowieka (między czasem wolnym i czasem pracy zachodzi bowiem ścisła współzależność). To, czym człowiek zajmuje się w wolnym czasie – np. sport czy aktywność fizyczna – kształtuje wiele właściwości, nawyków i upodobań jednostki, które następnie rzutują na jej pracę i postępowanie wobec innych ludzi¹⁴. Rekreacja ruchowa, fizyczna, nazywana też sportem dla wszystkich, obejmuje różne formy aktywności ruchowej podejmowane w czasie wolnym dla wypoczynku, przyjemności i samodoskonalenia się, w formach ćwiczeń gimnastycznych, kondycyjnych, treningów, gier ruchowych i sportowych, pływania, narciarstwa, spacerów itd., a kształtujące takie cechy psychomotoryczne, jak: siła, gibkość, wytrzymałość¹⁵.

Należy sobie zdać sprawę, iż aby przygotować jednostkę do aktywnego, samodzielnego i racjonalnego wypełniania czasu wolnego, do różnorodnej działalności rekreacyjnej, dającej rozrywkę i rozwijającej osobowość, należy:

- edukować rodzinę, by były tam pozytywne wzorce spędzania wolnego czasu,
- oddziaływać na szkołę, aby poprzez rozbudzanie potrzeb rekreacji ruchowej w młodym pokoleniu przygotować je do wartościowego gospodarowania swym wolnym czasem, np. dla aktywności sportowej,
- inspirować placówki wychowania pozaszkolnego (ośrodki sportowe, zakłady pracy, osiedla mieszkaniowe) do podejmowania wysiłków w kierunku organizowania rekreacji sportowej¹⁶.

Podsumowując refleksje na temat sportu w kontekście jego roli w rozwoju życia społecznego człowieka, wymieńmy – za M. Łobockim – obszary wychowania, które są miejscem żyznym i stosownym dla działań na rzecz aktywizowania społecznych zachowań. Między innymi są to:

¹³ B. Karolczak-Biernacka, *Sport. Studium psychologiczne*, Akademia Wychowania Fizycznego w Warszawie, 1991, s. 120.

¹⁴ W. Siwiński, *Pedagogika kultury fizycznej w zarysie*, PWN, Warszawa-Poznań 1992, s. 33.

¹⁵ Tamże, s. 37 i n.

¹⁶ Tamże, s. 42.

- wychowanie moralne, które w nawiązaniu do wartości polega na uczeniu młodzieży różnych sposobów postępowania moralnego i utwierdzaniu jej w przekonaniu o słuszności wpajanych jej zasad;
- wychowanie estetyczne, które bazuje na umoralniającym wpływie sztuki i formowaniu umiejętności wyboru rzeczy pięknych, działań artystycznych; przekazuje wiedzę o człowieku (funkcja poznawcza), rozwija uzdolnienia twórcze (funkcja kształcąca), pozwala odreagować traumatyczne przeżycia (funkcja katartyczna), leczniczo wpływa na dolegliwości (funkcja terapeutyczna), kompensuje braki (funkcja kompensacyjna), uczula na wartości moralne (funkcja moralna), ingeruje wokół wartości (funkcja społeczna), jest źródłem przeżyć estetycznych (funkcja estetyczna);
- wychowanie patriotyczne, czyli wdrażanie umiłowania ojczyzny i narodu z gotowością do ofiar i służby;
- wychowanie umysłowe, które sprowadza się do rozbudzania ciekawości i pasji poznawczej oraz rozwijania własnego umysłu;
- wychowanie zdrowotne, obejmujące wychowanie higieniczne, fizyczne, promowanie zdrowego stylu życia i rekreacji¹⁷.

6. Dyskusja

Wymiana myśli w formie dyskusji wobec tak nakreślonego tematu mogłaby oscylować wokół takich pytań i problemów, jak:

1. Jakie argumenty przemawiają za troską o miejsce dla wychowania w sporcie?
2. Czy potrzebne jest ciągle modyfikowanie opisanych powyżej w tekście obszarów wychowawczych?
3. W jaki sposób uatrakcyjnić kwestie natury rozwoju człowieka – rozwoju pozafizycznych sfer osoby?

Można z całą stanowczością stwierdzić, iż wymienione powyżej obszary wychowania są obecne w sporcie, przybierając szczególnie wyrazisty wymiar. Wychowanie moralno-społeczne przez kultywowanie zasad *fair play*, przestrzeganie regulaminu, uczciwą grę zaznacza swą obecność w świecie sportu. Podobnie wychowanie estetyczne towarzyszy sportowcom, rozbudzając ich umiłowanie rzeczy pięknych i twórczych. Sport pomaga także w odreagowaniu wszelkich napięć i bolesnych przeżyć. Nacisk na dbałość o zdrowie i higienę, a także ruch i rozwój umysłowy wraz z rozwojem pasji poznawczych i zamiłowań jest domeną środowisk sportowych. Należy ten fakt jednak dostrzegać i pielęgnować prawdziwą ideę sportu, która polega na tworzeniu dla człowieka jak najlepszych warunków do rozwoju – rozwoju do pełnego człowieczeństwa.

¹⁷M. Łobocki, *Teoria wychowania w zarysie*, „Impuls”, Kraków 2004.

Literatura

- Demel M., *O wychowaniu zdrowotnym*, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1968.
- Karolczak-Biernacka B., *Sport. Studium psychologiczne*, Akademia Wychowania Fizycznego w Warszawie, 1991.
- Karolczak-Biernacka B., *Sport. Studium psychologiczne*, Akademia Wychowania Fizycznego w Warszawie, 1991.
- Lipiec J., *Kalokagatia*, PWN, Warszawa 1988.
- Łobocki M., *Teoria wychowania w zarysie*, „Impuls”, Kraków 2004.
- Siwiński W., *Pedagogika kultury fizycznej w zarysie*, PWN, Warszawa-Poznań 1992.
- Sport e vita cristiana*, List Pastorski Episkopatu Włoch, San Paolo, Milano 1995, [w:] *Sport na przełomie tysiącleci: szanse i nadzieje*, Z. Dziubiński (red.), Salezjańska Organizacja Sportowa RP, Warszawa 2000.
- Sport dla wszystkich, cz. II*, H. Piotrowska (red.), „ZW-P Arjada”, Warszawa 1995.
- Sport na przełomie tysiącleci: szanse i nadzieje*, Z. Dziubiński (red.), Salezjańska Organizacja Sportowa RP, Warszawa 2000.
- Siwiński W., *Pedagogika kultury fizycznej w zarysie*, PWN, Warszawa-Poznań 1992.
- Winiarski R., *Psychospołeczne aspekty rekreacji ruchowej*, [w:] *Sport dla wszystkich, cz. II*, H. Piotrowska (red.), „ZW-P Arjada”, Warszawa 1995.
- Wołoszyn S., *Pedagogika wychowania fizycznego i sportu*, Sesja naukowa 25-lecia kultury fizycznej, Warszawa 1970.
- Wroczyński R., *Powszechne dzieje wychowania fizycznego i sportu*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1979.

SPORT: SOCIAL OPPORTUNITY FOR HUMAN DEVELOPMENT

Summary: The aim of the article is to present life realities found in the world of sport, principles which are prevailing there and the areas of activity which are conducive to the social development of competitors and all the persons who belong to sports environment. Examinations, which were undertaken using the method of the qualitative analysis of the text together with the interpretation, let meet the social dimension of sport, which is expressed among others in kindness among persons, teams and societies, in submission to fair play, in objective assessment of oneself and others, in avoidance of antisocial behaviour. It is necessary to always ask about the sports education; whether it is only increasing the physical strength of a man and whether the concern for the mental and spiritual spheres development should not be there too.

Keywords: free time, social development, sport, education.